

Meervleermuis boven water.
Foto Theo Douma

MONITORING FOERAGEERACTIVITEIT MEERVLEERMUIZEN IN DE RIJNTAKKEN

Nieuw meetnet voor meervleermuizen van start

De meervleermuis houdt van landschappen met open water en vindt dan ook in veel Nederlandse natuurgebieden een geschikt habitat. Volgens schattingen leeft zo'n 5-10 procent van de wereldpopulatie in Nederland. Omdat de soort beschermd is volgens de Europese Habitatrictlijn, is Nederland verplicht om die populatie in stand te houden. In opdracht van de provincie Gelderland heeft de Zoogdierverseniging een meetnet opgezet om meervleermuizen in Natura 2000-gebied Rijntakken te monitoren. De resultaten van de eerste volledige monitoringsronde – die in de zomer van 2020 is uitgevoerd – zijn nu bekend.

TEKST TIS VOORTMAN EN MARJOLEIN VAN ADRICHEM

Het Natura 2000-gebied Rijntakken omvat de uiterwaarden van onze grote rivieren de Waal, Nederrijn en IJssel, alsmede de Gelderse Poort, het begin van de Nederlandse Rijndelta. Het natuurgebied ligt in de provincies Gelderland, Overijssel en Utrecht, en vormt een ecologische verbinding tussen vele andere natuurgebieden in zowel Nederland als Duitsland. Het is een

bijzondere biotoop, waarin veel waterminnende soorten voorkomen, zo ook de meervleermuis.

De meervleermuis is een relatief grote vleermuis met lange vleugels (spanwijdte 20-30 cm). De soort jaagt voornamelijk boven wateren als meren, kanalen, rivieren en soms zelfs boven open zee. Ook wordt ze regelmatig waargenomen boven vochtige

weilanden en bosranden. Meervleermuizen hebben opvallend grote achterpoten, die met stevige borstelharen zijn bedekt en die ze gebruiken om insecten, zoals dansmuggen en kokerjuffers, van het wateroppervlak te scheppen.

Volgens het aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Rijntakken¹ is dit gebied voor de meervleermuis met name van belang

als foerageer- en paargebied en voor vliegroutes. In opdracht van de provincie Gelderland, die verantwoordelijk is voor het beheerplan van het Natura 2000-gebied,² heeft de Zoogdierverseniging in de afgelopen jaren een meetnet opgezet om het foerageergebied voor de meervleermuis te monitoren. Er is gestart met een vooronderzoek naar de juiste monitoringsaanpak, waarna in 2019 een pilot is uitgevoerd. Gebaseerd op de inzichten die tijdens het vooronderzoek en de pilot zijn opgedaan, is in de zomer van 2020 de eerste volledige monitoringsronde uitgevoerd.

(M)ETEN IS WETEN

Meervleermuizen monitoren kan op verschillende manieren: zichtbare individuen tellen in open verblijfplaatsen zoals bunkers en (kerk)zolders, uitvliegtellingen doen bij zomerverblijfplaatsen of tellingen doen van foeragerende of zich over routes verplaatsende dieren in het veld. In Nederland bestaan al andere meetnetten waarmee de meervleermuis wordt gemonitord. Zo is er het Meetprogramma Wintertellingen Vleermuizen van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM), waarbij overwinterende individuen in winterverblijven worden geteld, en worden regelmatig tellingen van uitvliegende meervleermuizen bij zomerverblijfplaatsen gedaan. Voor het meetnet in de Rijntakken ligt de focus op de functie van het gebied als foerageergebied. In de directe omgeving van de Rijntakken zijn weinig zomerverblijfplaatsen bekend. Daarom is voor dit meetnet gekozen om foerageeractiviteit te meten vanaf vaste meetpunten langs de waterkanten.³

In het Rijntakkengebied zijn acht meetlocaties gekozen, verspreid over de verschillende deelgebieden: Waal (2), Nederrijn (1), IJssel (3) en Gelderse Poort (2). Binnen iedere meetlocatie zijn zes meetpunten aangewezen die minstens 500 m uit elkaar liggen. Door op verschillende punten te meten, wordt de kans op het per toeval missen van dieren op een locatie verkleind.

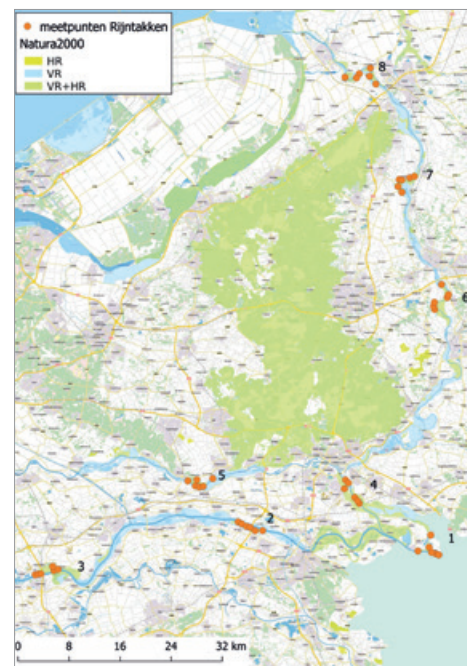
Op ieder meetpunt zijn tien minuten lang opnames gemaakt op twee avonden binnen één week in de periode van 15 juli tot 10 september. Dit gebeurde met een automatische recorder (type Batlogger) tussen 1 en 2,5 uur na zonsondergang. Omdat vleermuizen echolocatie gebruiken

om te navigeren en voedsel te zoeken, en dus zeer regelmatig ultrasonische geluiden produceren, is het gebruik van geluidsoptnames een betrouwbare manier om waarnemingen te doen. Met het programma BatExplorer zijn de gemaakte geluidsoptnames geanalyseerd.

Tevens zijn op ieder meetpunt kwaliteitsparameters gescoord om een inschatting te maken van de kwaliteit van het foerageergebied voor meervleermuizen. Met deze gegevens kunnen veranderingen in het gebied over de jaren worden opgemerkt en achteraf eventuele trends worden verklaard. Tijdens de monitoring is onder andere gescoord op de samenstelling van de oeverzone, de begroeiing op het wateroppervlak, de waterstand, lichtvervuiling en nieuwbouw in de directe omgeving.

DE EERSTE RONDE

De meervleermuis is op alle meetlocaties waargenomen, maar er is duidelijk verschil in de waargenomen activiteit tussen de locaties.⁴ Relatief veel activiteit werd waargenomen bij het meetpunt langs de Nederrijn (Blauwe Kamer/Plasserwaard) en bij twee meetpunten langs de IJssel (Ravenwaarden/Wilpse Klei en Zalkerbos/De Welle). Ook in de Huissensche waarden, een van de meetpunten in de Gelderse Poort, werden regelmatig meervleermuizen opgenomen. Op de overige locaties is duidelijk minder activiteit waargenomen. Het feit dat op iedere locatie meervleermuizen werden geregistreerd, laat in ieder geval zien dat de gebruikte methode goed werkt om de soort waar te nemen. ▶

▲ Meetlocaties met elk zes meetpunten in Natura 2000-gebied Rijntakken. Bron Zoogdierverseniging

▼ De Ewijkse plaat, een van de meetpunten. Foto Fokko Erhart

NATUURBESCHERMING OP EUROPEES NIVEAU

De Europese Habitatrictlijn en Vogelrichtlijn zijn opgesteld om biodiversiteit te beschermen op Europees niveau. In deze richtlijnen worden zowel specifieke soorten als habitattypen beschreven, die door alle lidstaten moeten worden beschermd. De beschermde zones vormen een Europees netwerk van natuurgebieden: Natura 2000. De meervleermuis staat in Habitatrictlijn Bijlage II, wat betekent dat Nederland (en andere Europese landen) voor deze soort beschermde gebieden moet aanwijzen. Natura 2000-gebied Rijntakken is één van deze gebieden.

Per Natura 2000-gebied zijn instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd, waarbij per habitatype en soort is gekken welke bijdrage een gebied kan leveren aan het bereiken van een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau. Deze doelstellingen vormen de Natura 2000-doelen. In Nederland dragen de provincies bij aan de realisatie van de Natura 2000-doelen. Het gebied Rijntakken ligt in Gelderland, Overijssel en Utrecht, waarbij de provincie Gelderland het voortouw neemt als het gaat om het opstellen en monitoren van het beheerplan.

Het is uiteraard niet mogelijk om met één jaar aan data een trend te bepalen. Volgens een analyse van het Centraal Bureau voor de Statistiek zou na zo'n acht jaar aan data de richting van een trend duidelijk moeten worden.⁴ Daarbij geldt dat hoe meer jaren aan data beschikbaar is, hoe kleiner de variatie is en hoe zekerder de richting van de trend. Naar aanleiding van het succesvolle startjaar heeft de provincie Gelderland besloten om door te gaan met het meetnet. Daardoor kan over een aantal jaren iets worden gezegd over de staat van instandhouding van de meervleermuis in Natura 2000-gebied Rijntakken.

ONMISBARE HULP

Voor het uitvoeren van de metingen was de hulp van grondeigenaren en vele vrijwilligers van groot belang. De meetpunten liggen op grond van verschillende eigenaren, die bijna allemaal graag wilden meewerken aan het onderzoek. Sommige meetpunten waren lastiger te bereiken, bijvoorbeeld door moeilijk begaanbaar terrein, koeien- en paardenweides of afrasteringen met prikkeldraad. Het was dan ook nodig

om voorafgaand aan de avondmetingen bij daglicht in het veld te bekijken of het meetpunt bereikbaar was. Op dat moment werden ook de parameters voor habitatkwaliteit opgenomen. Ondanks de uitdagingen die het veldwerk soms met zich meebracht, was een groot aantal vrijwilligers bereid om zich in te zetten voor de monitoring. Dankzij hen konden vele opnames worden gemaakt op alle uitgezette meetlocaties. Dit alles heeft een mooie basis opgeleverd voor een meetnet waarvoor de Zoogdierverseniging en provincie Gelderland in de komende jaren meer data willen verzamelen, om de ontwikkeling van de foerageeractiviteit van de meervleermuis in de Rijntakken goed te kunnen volgen.

TIS VOORTMAN is redacteur voor *Zoogdier*. MARJOLEIN VAN ADRICHEM is projectleider Monitoringsmeetnet meervleermuizen Rijntakken.

▼ De oever van de Nederrijn op een meetpunt bij de Grebbeberg, Rhenen.
Foto Marjolein van Adrichem

